

On Domains *The Public, the Private and the Collective*

Prologue Agora and Asphalt

In the late summer of 1996, it became obvious that the psychopath Marc Dutroux and his companions had been able to kidnap, abuse, and murder a number of young girls. The spontaneous indignation about these unspeakable facts culminated in a huge protest march through the central boulevards of the Belgian capital.

Many protest actions had preceded the march through Brussels, however: two of them happened to be announced side by side in the newspaper *De Standaard*.¹ The first article describes a kind of commemorative caravan with 'thousands of motorcyclists, truck drivers, and car drivers' along the homes of four of the murdered girls in the suburban sprawl between the cities of Hasselt and Liège – a drive of some 40 kilometers across the Belgian language border. The article concludes, 'At the point of departure in Mechelen-Bovelingen, a 20-acre parking lot will be available. The destination is the Biggs shopping mall, which has one of the largest parking lots in the whole of Limburg.'

The second article deals with an expression of sympathy for the family of the disappeared girl Loubna, who lived in central Brussels. In this case a 'silent march' on foot, through the city center, departs from the Flagey Square in Brussels. 'The destination of the march is, symbolically, the Brussels Palace of Justice.'

The contrast between two urban models in this anecdotal meeting of two newspaper articles is striking. It overflows with issues, doubts, and questions that dominate the current debate about cities and urbanity, about public life and public space, about city and community.

In the description of the march for the Brussels girl Loubna, we immediately recognize the traditional morphology of the European city: a compact urban fabric articulated through monumental squares and buildings. According to this paradigm, public space serves as an agora for the gathering of citizens, and public authorities are clearly represented in the cityscape. Urban space is a full and coherent whole that testifies to a glorious tradition of public life. The demonstrators are characterized as 'family members and friends'. In this view people are still part of a circle; Brussels is still a community of citizens, the ideal of the reconstruction move-

Over domeinen *Het publieke, het private en het collectieve*

Proloog Agora en asfalt

In de late zomer van 1996 kwam in België de waarheid aan het licht over de meisjes die door Marc Dutroux en andere misdadige pedofielen waren ontvoerd, misbruikt en vermoord. De diepe verontwaardiging onder de bevolking leidde onder meer tot een immense protestmars over de boulevards van de hoofdstad.

Talrijke andere protestacties gingen de grote manifestatie in Brussel evenwel vooraf, zoals de twee betogingen die in de krant van 14 september 1996 vlak onder elkaar aangekondigd werden.¹ Het eerste krantenbericht spreekt over een herdenkingstocht met 'duizenden motorrijders, truckers en automobilisten' langs de woningen van de vier vermoorde meisjes in Hasselt en bij Luik, een lange rit van meer dan 40 km dwars over de Belgische taalgrens. 'Aan het startpunt van de tocht in Mechelen-Bovelingen is in 20 hectare parking voorzien. Het eindpunt is het warehouse Biggs, met één van de grootste parkeerterreinen in Limburg', meldt de redacteur ten slotte.

In het tweede bericht gaat het om een steunbetuiging voor de familie van het verdwenen meisje Loubna, dat in Brussel woonde. De betoging vertrekt in dit geval op het Brusselse Flageyplein, is een 'stille mars' te voet door het stadscentrum en de 'eindbestemming van de tocht is, symbolisch, het Brusselse paleis van justitie'.

In deze anekdotische confrontatie van twee berichten in de krant springt het contrast tussen twee modellen van stedelijkheid in het oog. Het krioelt bovendien van de kwesties, vragen en twijfels die het actuele debat over stad en stedelijkheid, over openbaarheid en openbare ruimte, over stad en gemeenschap beheersen.

In de beschrijving van de betoging voor het Brusselse meisje Loubna herkennen we onmiddellijk de traditionele morfologie van de Europese stad: een compact stadsweefsel dat door monumentale pleinen en gebouwen geleed is. Volgens dit paradigma werkt de openbare ruimte er nog als podium voor bijeenkomsten van de burgergemeenschap en is de overheid er nog op eenduidige wijze in het stadsbeeld gerepresenteerd. De stedelijke ruimte is een vol en samenhangend geheel dat getuigt van een schitterende traditie van openbaar leven. De betogers worden er als 'familieleden en vrienden' getypeerd. Men blijkt er nog opgenomen in een kring, *Gemeinschaft* is niet volledig teloorgegaan. Brussel blijkt nog te bestaan als een gemeenschap van burgers, het ideaal van de recon-

50

CASE 54 | 2001

ments that strongly inspire urban development in Brussels these days.

At the end of the pedestrian march through Brussels, demonstrators come face to face with the institution to which their reproaches are addressed: Poelaert's impressive Palais de Justice. In this sense, the journalist's use of the adjective 'symbolic' to describe the already overdetermined symbolic Palace of Justice is redundant. By contrast, in the other article the addition of a phrase like 'without symbolic meaning' to characterize the Biggs megamall would have been very much to the point. It might have helped to raise the question whether the spontaneous civic protest might also have been a condemnation of consumer culture.

In the megamall article, the image of a new kind of dispersed city emerges, which has been spreading in Belgium for some time now, but which has yet to find its proper paradigm. The article presents the urbanization pattern between Hasselt and Liège as a car-scale environment: the most important feature of the assembly points for the protest drive is their size. The demonstrators are also primarily designated in terms of their mobility: they are 'motorcyclists, truck drivers, and car drivers'. According to this model, the city is not a circle but a network. The final destination of the protest drive by car is the vast asphalt space of an unused parking lot on a Sunday afternoon. The building that dominates this site is a manifest sign of unbridled mass consumption, but it does not come under attack. The real target of this *posturban* manifestation, of course, is the waiting TV-camera, not the place. The place itself is triply empty: spatially, functionally, symbolically.² In this dispersed city, the familiar urban models of public space have lost their meaning, while no up-to-date alternatives seem to have been formed.

Manicheïsme

The radical opposition between two models of the city and urbanity does not just lie dormant in these newspaper articles but also characterizes to a considerable degree the debate on architecture and urban planning. Current theories about urban public spaces are largely like a 'literature of loss':³ they often paint a black and white contrast between the authentic but lost 'good city' and the present condi-

structiebewegingen die vandaag de Brusselse stedenbouw zo sterk beïnvloeden.

Aan het einde van de Brusselse voetmars staan de betogers oog in oog met de 'bestemming' van hun verwijten, Poelaerts indrukwekkende Paleis van Justitie. In die zin is de toevoeging 'symbolisch' van de dagbladjournalist bij het van symboliek bol staande Brusselse justitiepaleis uiteraard overbodig. Daarentegen zou in het andere artikel een toevoeging 'zonder symbolische betekenis' bij de megasupermarkt Biggs erg relevant zijn, bijvoorbeeld vanuit de vraag of het spontane burgerprotest ook een aanklacht inhoudt tegen moreel verval ten gevolge van een doorgedreven consumptiecultuur.

In het krantenbericht over de autokaravaan tekent zich een nieuwsoortige nevelstad af, die in België steeds meer de overhand krijgt maar waarvan het paradigma nog niet geïkt is. Het artikelje laat ons de verstedelijking tussen Hasselt en Luik zien als een omgeving die uitgelegd is op schaal van de auto; het voornaamste kenmerk van de verzamelpunten voor de protestrit is hun grote afmeting. De betogers worden ook in de eerste plaats op basis van hun mobiel-zijn getypeerd: 'motorrijders, truckers en automobilisten'. Volgens dit model is de stad geen kring maar een netwerk. Het eindpunt van de protesttocht per auto is het weidse asfaltvlak van een ongebruikt parkeerterrein op zondagmiddag. Het gebouw dat die plek domineert is een manifest teken van ongebreidelde massaconsumptie, maar het wordt niet aangevallen. Het echte einddoel van deze *posturbane* betoging zijn natuurlijk de wachtende televisiecamera's, niet de plek. De plek zelf is drierwef leeg: fysisch-ruimtelijk, functioneel, symbolisch.² In deze verdunde stad verliezen de vertrouwde ideaalvoorbeelden zoals het plein, het park en de boulevard hun betekenis, terwijl zich nog geen eigentijdse alternatieven gevormd hebben.

Manicheïsme

De radicale tegenstelling tussen twee modellen van stad en stedelijkheid sluimert niet alleen in de journalistieke berichtgeving maar kenmerkt ook in aanzienlijke mate het debat over architectuur en stedenbouw. De hedendaagse vertogen over stedelijke openbare ruimten laten zich vooral kennen als 'literature of loss':³ ze schilderen vaak een zwart-wit contrast tussen de authenticiteit maar verloren 'goede stad' en de hedendaagse toestand van de steden, en plaatsen quasi-zuivere ideaalmodellen van stedelijke openbare

1 'Herdenkingsrit stevent af op overrompeling' and 'Stille mars voor Loubna', *De Standaard*, September 14, 1996.

2 See for a discussion of the 'void' as a basis for public space K. Borret, 'The "Void" as a Productive Concept for Urban Public Space', in: GUST (Ghent Urban Studies Team), *The Urban*

Condition. Space, Community and Self in the Contemporary Metropolis, Rotterdam, 1999, pp. 236-251.

3 M. Brill, 'Transformation, Nostalgia, and Illusion in Public Life and Public Place', in: I. Altman & E. Zube (eds.), *Public Places and Spaces*, Plenum, NY, 1989.

1 'Herdenkingsrit stevent af op overrompeling' en 'Stille mars voor Loubna', in: *De Standaard*, 14 september 1996.

2 Zie voor een bespreking van 'leegte' als een basis voor publieke ruimte K. Borret, 'The "Void" as a Productive Concept for Urban Public Space', in: GUST (Ghent Urban Studies

Team), *The Urban Condition. Space, Community and Self in the Contemporary Metropolis*, Rotterdam, 1999, pp. 236-251.

3 M. Brill, 'Transformation, Nostalgia, and Illusion in Public Life and Public Place', in: I. Altman en E. Zube (red.), *Public Places and Spaces*, Plenum, NY, 1989.

tion of cities, between quasi-pure ideals of urban public space and the hybrid conditions of the real world. This kind of manicheism has been criticized before,⁴ but remains in vogue, for example in Michael Sorkin's much-discussed book *Variations on a Theme Park. The New American City and the End of Public Space*.⁵

In his introduction to this volume of essays, Sorkin frames the discussion of contemporary urban space in a stark contrast between the new city and the traditional city. The new city, according to Sorkin, can be characterized in three ways: 'the a-geographia, the surveillance and control, the simulations without end'. These three characteristics and their parallels with other theories are a good example of the abundant *literature of loss* that is currently mapping the loss of urbanity and public space.

The first characteristic, that the surrogate city is a-geographic, refers to the decay of local and specific traits that distinguish traditionally cities from each other. Rem Koolhaas makes the same observation in his text on the *generic city*.⁶ A city is no longer to be understood as a unique spatial context that varies geographically, but merely as a species, a genus, a standard infrastructure that can be deployed anywhere in the world.

Surveillance and control make up the second characteristic and refers to the obsession with security that is especially prevalent in North-American cities. On the one hand, this obsession leads to extreme surveillance and security measures, on the other to an increasing segregation of different social groups. Mike Davis has described these developments to great dramatic effect in his bestseller *City of Quartz*.⁷

The third element describes how the architecture of the surrogate city has lost all authenticity and thrives on simulations. Christine Boyer illustrates this phenomenon in her analysis of the tourist district South Street Seaport in Manhattan: maritime architecture is scenically displayed to create an absurd fictitious tableau, which satisfies the nostalgic longing of visitors and encourages consumption.⁸

Michael Sorkin's description of the new city involves a plea for a return to a more authentic city. However, several aspects make the model of the good city problematic. By viewing public space as a locus of political activity, Sorkin successfully challenges the mainstream discourse that would prefer to screen public space from politics to facilitate discussions of the city's shape in terms of pleasant entertainment and safe sociability. But by holding up the dazzling historical ideals of 'agora, castle, piazza, or downtown', he only succeeds in making every intimation of public space in the banal reality of the generic city pale in comparison. This merely

ruimte tegenover de hybride situaties van de bestaande werkelijkheid. Dit manicheïsme is al meermaals bekritiseerd⁴ maar blijft erg gangbaar, bijvoorbeeld in de spraakmakende bundel die werd samengesteld door Michael Sorkin, *Variations on a Theme Park. The New American City and the End of Public Space*.⁵

In de inleiding van deze essaybundel spitst Michael Sorkin de discussie over de eigentijdse stedelijke openbare ruimte toe op de sterke tegenstelling tussen de nieuwe stad en de traditionele stad. De nieuwe stad laat zich volgens Sorkin herkennen aan 'the a-geographia, the surveillance and control, the simulations without end', de drie voornaamste karakteristieken die in verhevigde vorm ook het themapark bepalen. Deze drie kenmerken en hun parallellen met andere vertogen vormen een goede evocatie van de 'literature of loss' die momenteel in overvloedige mate de teloorgang van stedelijkheid en openbare ruimte in kaart brengt.

Het eerste kenmerk, de surrogaatstad is a-geografisch, heeft betrekking op het verval van lokale en specifieke eigenheden waarmee steden zich traditioneel van elkaar onderscheiden. Een gelijksoortige vaststelling wordt door Rem Koolhaas samengevat onder de noemer *generic city*.⁶ 'Stad' is hier niet meer te begrijpen als een unieke ruimtelijke context die geografisch sterk kan verschillen, maar louter nog als een soort, een genus, een standaard infrastructuur die overal ter wereld uitgerold wordt.

'Surveillance and control' vormen het tweede kenmerk en verwijzen naar de obsessie met veiligheid die vooral in Noord-Amerikaanse steden aanwijsbaar is. Deze obsessie leidt enerzijds tot vergaande toezichts- en bewakingsvoorzieningen, anderzijds tot een toenemende segregatie van verschillende bevolkingsgroepen. Het is een ontwikkeling die dramatisch beschreven is in Mike Davis' bestseller *City of Quartz*.⁷

Als een derde kenmerk noemt Sorkin hoe de architectuur die in de surrogaatstad gehanteerd wordt alle authenticiteit verloren heeft en drijft op simulaties. Het is een stelling die bijvoorbeeld in de case-study van M. Christine Boyer over de toeristische pier South Street Seaport in Manhattan tastbaar gemaakt wordt: de maritieme architectuurstijl wordt er geheel scenografisch ingezet voor een absurd fictief tableau, dat de nostalgische verlangens van de bezoeker bevredigt en hem of haar zo tot consumeren dient aan te zetten.⁸

Michael Sorkin's beschrijving van de nieuwe stad pleit voor de terugkeer naar meer authentieke stedelijkheid. Verschillende aspecten geven het model van de goede stad evenwel een problematisch karakter. Door openbare ruimte te beschouwen als een locus van politieke activiteit slaat Sorkin succesvol een bres in het gangbare betoog dat openbare ruimte wil vrijwaren van politieke aspecten om de vormgeving van de stad te kunnen bespreken in termen van aangenaam vermaak en veilige sociabiliteit. Maar door de schitterende historische ideaalmodellen zoals 'agora, castle,

serves to perpetuate the lament about the demise of public space.

More importantly, Sorkin's text is steeped in the conviction that the so-called urban public realm is something we all once shared but have now lost and that we should somehow regain it. This argument, however, bypasses all the different levels of exclusion on which the ideal models of urban public space relied for their functioning. Not all urban inhabitants had equal access to participation in the supposedly open debate in the agora. 'For whom was the city once more public than now? Was it ever open to the scrutiny and participation, let alone under the control, of the majority? Was there ever a time when intellectuals were really authorized to speak to the people as a whole about the interests of the people as a whole? If so, where were the workers, the women, the lesbians, the gay men, the African Americans?' asks Bruce Robbins.⁹ Commentators like Sorkin mourn 'a lost state of plenitude' and chase a phantom of public space that has never really had any right to claim that title.

The manicheistic contrast that determines, in *Variations on a Theme Park*, what is to be called urban public life and what is not, ties in with the binaries that constantly crop up in theories of public space. Although the public/private dichotomy is casually applied, this pair of concepts is less obvious or monolithic than it seems. We should constantly remind ourselves that *public* and *private* are relative terms that only gain meaning through contrast, that they can't simply be consolidated spatially, and that they cover a great variety of definitions and ideologies.

Three Traditional Models of the Public/Private Distinction¹⁰

The casual use of *public* and *private* obviously has to do with the fact that the distinction between the two is 'one of the grand dichotomies of Western

piazza, or downtown' als streefdoel voor te houden, kan elke kiem van openbaar leven in de banale werkelijkheid van de nevelstad niet anders dan verbleken. Zo wordt de litanie over de teloorgang van openbare ruimte alleen maar bestendig.

Sorkin's tekst is bovendien doordrongen van de overtuiging dat stedelijke openbaarheid een eigenschap is die we ooit bezaten, maar nu kwijt zijn, en dat we die op een of andere manier moeten terugwinnen. Dit argument gaat volledig voorbij aan de diverse niveaus van exclusie waarop de ideaalmodellen steunden om te kunnen functioneren. Niet alle stedelingen hadden het recht om deel te nemen aan de zogenaamd open debatten in de agora. 'For whom was the city once more public than now? Was it ever open to the scrutiny and participation, let alone under the control, of the majority? Was there ever a time when intellectuals were really authorized to speak to the people as a whole about the interests of the people as a whole? If so, where were the workers, the women, the lesbians, the gay men, the African Americans?', argumenteert Bruce Robbins met een blik op de huidige politieke participatie van sociale minderheden of nieuwe subgroepen.⁹ Critici zoals Sorkin jagen een spookbeeld van openbare ruimte na dat nooit het recht gehad heeft op die eer aanspraak te maken.

De manicheïstische tegenstelling die in *Variations on a Theme Park* suggereert wat stedelijke openbaarheid kan worden genoemd en wat niet, sluit aan bij de tweedelingen die om de haverklap gehanteerd worden in het denken over publieke ruimte. Hoewel de tweedeling publiek/privé meestal achteloos gehanteerd wordt, is het begrippenpaar minder vanzelfsprekend en monolithisch dan het lijkt. We dienen ons er voortdurend van bewust te zijn dat *publiek* en *privé* relatieve begrippen zijn die slechts betekenis krijgen door contrastwerking, dat ze niet zomaar in termen van ruimte geconsolideerd kunnen worden, en dat ze zeer diverse definities en ideologieën bevatten.

4 E.g. Ted Kilian, 'Public and Private, Power and Space', in: A. Light & J. Smith (eds.), *The Production of Public Space*, Lanham, 1998; B. Robbins, 'The Public as Phantom', in: B. Robbins (ed.), *The Phantom Public Sphere*, Minneapolis, 1993; R. Deutsche, 'Agoraphobia', in: R. Deutsche, *Evictions. Art and Spatial Politics*, Cambridge (Mass.), 1996.

5 Michael Sorkin (ed.), *Variations on a Theme Park. The New American City and the End of Public Space*, New York, 1992.

6 Rem Koolhaas, 'The Generic City', in: Rem Koolhaas & Bruce Mau, OMA, *S,M,L,XL*, Rotterdam, 1995.

7 Mike Davis, *City of Quartz. Excavating the Future in Los Angeles*, New York, 1990.

8 M. Christine Boyer, 'Manhattan Montage', in: M. Christine Boyer, *The City of Collective Memory. Its Historical Imagery and Architectural Entertainment*, Cambridge (Mass.), 1994, pp. 421-476.

9 Bruce Robbins, 'The Public As Phantom', in: Bruce Robbins (ed.), *The Phantom Public Sphere*, Minneapolis, 1993, p. viii.

4 Bijv. Ted Kilian, 'Public and Private, Power and Space', in: A. Light en J. Smith (red.), *The Production of Public Space*, Lanham, 1998; B. Robbins, 'The Public as Phantom', in: B. Robbins (red.), *The Phantom Public Sphere*, Minneapolis, 1993; R. Deutsche, 'Agoraphobia', in: R. Deutsche, *Evictions. Art and Spatial Politics*, Cambridge (Mass.), 1996.

5 Michael Sorkin (red.), *Variations on a Theme Park. The New American City and the End of Public Space*, New York, 1992.

6 Rem Koolhaas, 'The Generic City', in: Rem Koolhaas en Bruce Mau, OMA, *S,M,L,XL*, Rotterdam, 1995.

7 Mike Davis, *City of Quartz. Excavating the Future in Los Angeles*, New York, 1990.

8 M. Christine Boyer, 'Manhattan Montage', in: M. Christine Boyer, *The City of Collective Memory. Its Historical Imagery and Architectural Entertainment*, Cambridge (Mass.), 1994, pp. 421-476.

9 Bruce Robbins, 'The Public As Phantom', in: Bruce Robbins (red.), *The Phantom Public Sphere*, Minneapolis, 1993, p. viii.

thought.' However, for some decades now this binary has been intensely questioned within a variety of disciplines (economics, social history, feminist theory), although the different discussions can not always be easily related to each other. The distinction between public and private is not unitary but protean. It takes on different guises in different contexts. These contexts or paradigms are different but not entirely unrelated: that is precisely what makes it so difficult to separate them. Social and political theorist Jeff Weintraub has nonetheless identified three models, each of which organizes the distinction between the public and the private in a distinctive way. This classification might bring some clarity and remove some of the misunderstandings and mystifications that arise by allegedly taking for granted terms such as the public or private domain.

54

The liberal-economistic model

public	private
-government	-market
-administrative regulation backed by coercive force	-voluntary contractual relations between individuals
- 'public sector'	- 'private sector'

The difference between public and private in the liberal-economistic model roughly comes down to the distinction between state administration and market economy. Often used concepts such as the 'public sector' and the 'private sector' belong to this tradition. This model, dominated by economic arguments, places individuals and the organisations based on voluntary and contractual relationships between individuals over and against governmental interference and control. The boundary between these definitions of public and private is expected to be as clear as possible: what falls under public jurisdiction and what does not? When does the public interest demand government intervention and when does it not?

The citizenship model

In the citizenship model, the public side is the realm of political community based on citizenship; it corresponds neither with the free market nor with the government in the liberal-economistic model. The true distinction according to the citizenship model can therefore never be made visible in the liberal-economistic framework. Consequently, the meaning of 'public' in each model appears to be different:

Het achteloos gebruik van het begrippenpaar *publiek* en *privé* heeft natuurlijk te maken met het feit dat het onderscheid tussen beide een van de 'grand dichotomies of Western thought' is. Sedert enkele decennia wordt deze tweedeling vanuit uiteenlopende disciplines zoals economie, sociale geschiedenis, en feministische theorie intensief bevestigd echter zonder dat de respectievelijke discussies altijd succesvol op elkaar te betrekken zijn. Het onderscheid tussen publiek en privé is niet eenduidig maar veelvormig en veranderlijk. Binnen elke context verschijnt het begrippenpaar publiek en privé in een andere gedaante. Deze raamwerken of vertoogwerelden zijn verschillend maar toch niet volstrekt vreemd aan elkaar: precies dat maakt het zo ingewikkeld om ze uiteen te halen. De sociaal- en politiek-theoreticus Jeff Weintraub heeft desalniettemin drie hoofdmodellen benoemd die het onderscheid tussen publiek en privé elk op een andere manier organiseren. De indeling van Weintraub kan enige helderheid scheppen en de misverstanden en mystificaties uit de weg ruimen die ontstaan door het vermeend vanzelfsprekende gebruik van begrippen als openbaar domein of privé-sfeer.

Het liberaal-economische model

publiek	privé
-overheid	-markt
-administratieve regelgeving met dwingende kracht	-vrijwillige contractuele relaties tussen individuen
- 'publieke sector'	- 'privé sector'

Het onderscheid tussen publiek en privé komt in het liberaal-economisch model goeddeels overeen met het onderscheid tussen soeverein overheidsbestuur en vrije-markteconomie. Veel gebruikte begrippen als de 'publieke sector' en de 'privé-sector' horen hier thuis. In dit door economisch denken gedomineerde model worden individuen en de organisaties die voortkomen uit vrijwillige en contractuele relaties tussen individuen onderling, geplaatst tegenover de inmenging en regelgeving door de overheid. De scheidingslijn tussen deze definities van respectievelijk privé en publiek wordt verwacht zo duidelijk mogelijk te zijn: wat is een publieke bevoegdheid en wat niet? Wanneer komt het publieke belang in het spel en is overheidsinterventie gerechtvaardigd en wanneer niet?

Het burgerschapsmodel

Het publieke definieert zich in het burgerschapsmodel als de politieke gemeenschap van burgers, en correspondeert noch met de vrije markt noch met de overheid uit het liberaal-economische model. Het onder-

OASE 54 \ 2001

liberal-economistic model

citizenship model

public
= 'public sector'
administrative state

≠ market

public
'res publica'
= world of debate,
collective decision
making, and action
in concert
≠ market and
≠ government

The basis here is the Aristotelian division between *oikos* (household) and the public life of political activity. The notion of public follows the tradition of republicanism (the tradition was readopted by Hannah Arendt in the twentieth century). In this context citizenship therefore means more than being part of a community, as in the communitarian definition, it implies active participation: 'Citizenship entails participation in a particular *kind* of community (...) one marked by, among other things, fundamental equality and the consideration and resolution of public issues through conscious collective decision making.'¹¹

The 'public realm' (Arendt), the 'public sphere' (Habermas), the 'political society' (De Tocqueville) are typical concepts that belong to this model. More recently, Peter Rowe proposed his rather vague notion of 'civic realism', which fits into this framework.¹²

The sociability model

public <i>ancien régime</i> polymorphous sociability	private (isolated individual)
<i>modernity</i> Gesellschaft	(personal life)

The criterion used to distinguish the public from the private in the sociability model is the nature of social relationships. Sociability refers to spontaneous encounters and associations between heterogeneous and mutually unfamiliar individuals and groups, in a way that makes their diversity bearable and coexistence sustainable (Sennett's civility). The ideal model is the polymorphous and theatricalized public life of the Ancien Régime, when 'life was lived in public', a cosmopolitan or even 'mediterranean' idea of street life that is more casual and

scheid publiek/privé volgens het burgerschapsmodel kan dus nooit zichtbaar worden in het liberaal-economische model. Bijgevolg is de betekenis van 'publiek' in beide modellen verschillend:

liberaal-economisch model

burgerschapsmodel

publiek
'publieke sector'
= overheidsbestuur

≠ markt

publiek
'publieke sfeer'
= wereld van gezamenlijk debat, beslissingsprocessen, eensgezind handelen

≠ markt én ≠ overheid

55

De basis is hier de aristotelische opdeling tussen *oikos* (het huishouden) en politieke activiteit in het openbaar leven. De opvatting over het publieke ligt binnen de traditie van het republikanisme (het republikanisme werd in de twintigste eeuw opnieuw geïntroduceerd door Hannah Arendt). Burgerschap is in deze opvatting meer dan het louter lid zijn van een gemeenschap, zoals in het communitaristische begrip van gemeenschap, maar doelt op actieve deelname: 'Citizenship entails participation in a particular *kind* of community (...) one marked by, among other things, fundamental equality and the consideration and resolution of public issues through conscious collective decision making.'¹¹

De 'public realm' (Arendt), de 'public sphere' (Habermas), de 'political society' (De Tocqueville) zijn typische termen die in dit kader thuishoren. Maar ook, meer actueel, het wat mistige begrip 'civic realism' van Peter Rowe leunt bij dit register aan.¹²

Het sociabiliteitsmodel

publiek <i>ancien régime</i> veelvormige sociabiliteit	privé (het geïsoleerde individu)
<i>moderniteit</i> Gesellschaft	(het persoonlijke leven)

Het criterium waarmee publiek en privé in het sociabiliteitsmodel afgebakend worden is de aard van sociale relaties. Sociabiliteit doelt op de spontane ontmoeting en omgang tussen heterogene en niet-vertrouwde individuen en groepen, op een manier die hun onderlinge diversiteit draaglijk en hun coëxistentie houdbaar maakt (Sennetts 'civility'). Het ideaalmodel is het veelvormige en getheatraliseerde openbare leven van het

10 I made for the discussion of the models of the public/private division extensive use of Jeff Weintraub, 'The Theory and Politics of the Public/Private Distinction' in: Jeff Weintraub & Krishan Kumar (eds.), *Public and Private in Thought and Practice*.

Perspectives on a Grand Dichotomy, Chicago, 1997, pp. 1-42.

11 *Ibid.*, p. 13.

12 Peter Rowe, *Civic Realism*, Cambridge (Mass.), 1997.

10 Voor de bespreking van de modellen van het publiek/privé-ondscheid maakte ik ruimschoots gebruik van Jeff Weintraub, 'The Theory and Politics of the Public/Private Distinction', in: Jeff Weintraub en Krishan Kumar (red.), *Public*

and Private in Thought and Practice. Perspectives on a Grand Dichotomy, Chicago, 1997, pp. 1-42.

11 *Ibidem*, p. 13.

12 Peter Rowe, *Civic Realism*, Cambridge (Mass.), 1997.

promiscuous but also quite apolitical. The issues surrounding the distinction between public and private in the work of Philippe Ariès, Jane Jacobs, Richard Sennett, and William H. Whyte belong to this paradigm.

This model assumes that the gap between the public and the private has widened since the onset of modernity and that sociability has been in decline ever since. Modernity causes the collapse of the original concept of sociability, with its increasing polarisation between a public domain increasingly experienced as impersonal, instrumental, individualistic (Gesellschaft, market, modern state, bureaucratic organisation, etc.) and the private domain of domesticity, which is increasingly shaped by intimate and emotional relationships (modern notions of non-instrumental friendship based entirely on sympathy and affection, the ideal of romantic marriage, the position of the child in the nuclear family, etc.). The sharp distinction between, on the one hand a private sphere of intimate relationships, through the emergence of the modern family (and other relationships geared to the creation of islands of intense intimacy and privacy) and, on the other hand, a radically opposite public sphere caused the old form of sociability to fade away.

Richard Sennett has identified an additional evolution, namely that the norms for social relationships within the private sphere became so dominant that they started to manifest themselves in the public sphere as well. Sennett sees the city as the locus of tolerated heterogeneity: public space is the scene of civilised contact with the strange and the other.

Theatricality and coded expression were the rules of the game of public life during the Ancien Régime. They went into decline in the nineteenth century, according to Sennett, when notions like personality, authenticity, and spontaneity made their appearance in the domain of public life. Ever since then relationships are not considered authentic unless they are sincere and spontaneously manifest the 'deeper' personalities of the parties involved. The mask should be a face. Intimacy becomes the standard for all social behavior in the public sphere. Thus, the politician is not simply judged by his actions but also by his ability to convincingly show character and emotion in public. Sennett's well-known argument is that the ideology of 'warm' intimacy has become a tyranny that pervades society as a whole and seriously erodes the balance between the public and the private realm in the city.¹³

ancien régime, waar het 'leven op straat geleefd werd', het idee van een cosmopolitisch of zelfs 'mediterraan' straatleven dat joviaal en open is, maar ook nogal apoliteke auteurs als Philippe Ariès, Jane Jacobs, Richard Sennett, William H. Whyte horen in dit denkkader thuis.

Dit model gaat ervan uit dat sinds de moderniteit de kloof tussen publiek en privé groter geworden is, en dat de authentieke sociabiliteit in verval geraakt is. Moderniteit veroorzaakt immers het verval van het oorspronkelijke sociabiliteitsconcept door de groeiende polarisering tussen een als onpersoonlijk, instrumenteel, individualistisch ervaren publiek domein (Gesellschaft, markt, moderne staat, bureaucratische organisatie, enzovoort) en het privé-domein van de domesticiteit dat in toenemende mate wordt gevormd door intieme en emotionele relaties (moderne noties van niet-instrumentele vriendschap uitsluitend gebaseerd op sympathie en affectie, van het ideaal van het romantische huwelijk, van de positie van het kind in het kerngezin, enzovoort). Sinds het privé-domein van intieme relaties door de opkomst van de moderne familie (en andere relaties die erop gericht zijn eilanden van intense intimiteit en privacy te creëren) wegdrijft van een radicaal tegengesteld publiek domein, vervaagt de oude vorm van sociabiliteit.

Richard Sennett heeft nog een bijkomende ontwikkeling aangetoond, namelijk dat de normen voor sociale relaties binnen de privé-sfeer zo dominant worden dat ze buiten die sfeer treden en zich manifesteren in het publieke domein. Sennett bepaalt de stad als locus van gedulde heterogeniteit: de openbare ruimte is er het decor voor *gecivileerde* omgang met de vreemde en met het andere.

Theatraliteit en gecodeerde expressie waren in het ancien régime spelregels van het publieke leven. Sinds de negentiende eeuw, aldus Sennett, zijn ze in verval geraakt toen begrippen als persoonlijkheid, authenticiteit en spontaniteit hun intrede deden in het domein van het publieke leven. Relaties worden sindsdien verondersteld pas authentiek te zijn, als ze oprecht zijn en spontaan elkaars 'diepere' persoonlijkheid manifesteren. Het masker dient een gezicht te zijn. Intimiteit wordt de standaard die alle sociaal gedrag in de publieke sfeer gaat normeren. Zo wordt de politicus niet droogweg op zijn daden beoordeeld, maar tevens op zijn vermogen eigen karakter en gevoelens in het openbaar op overtuigende wijze te onthullen. Sennetts bekende stelling luidt dat de ideologie van 'warme' intimiteit verworpen is tot een tyrannie die de hele samenleving doordringt en het evenwicht tussen publiek en privaat in de stad ernstig aantast.¹³

In stedenbouwkundige discussies gebruiken we deze uiteenlopende modellen van de publiek/privé-dichotomie zonder voldoende onderscheid te maken: vaak terzelfdertijd en door elkaar. Als voorbeeld kan de verschuivende inhoud gelden van wat in de stadsver-

In discussions about urbanism we use these different models of the public/private dichotomy without really distinguishing between them: we often use them at the same time and mix them together. One example is the shifting content of critiques of the public space in the context of urban renewal.

The content of urban renewal projects in the 1970s, for example, predominantly belonged to the third model. The problem was defined in terms of sociability: the cold and deathly design of public space in accordance with the functionalist theories of late-modernist urban planning did not stimulate spontaneous, human relationships, according to this critique. Critics deplored the fact that the streets and squares of the city no longer provided obvious occasions for social contact.

One might argue that the revitalisation of the city since then has all in all been a success but has also led to the risk of the overtaking of the city center by private businesses, as part of the boom in urban entertainment. This evolution in turn has given rise to a new kind of critique, which is formulated less in terms of sociability and more in political terms and has set its sights on urban renewal itself. It is feared that the inner city will become no more than an entertainment center. The festivalisation of the city center often creates commercial excesses that clash with the urban public space. Current discussions of public space precisely revolve around the concern to safeguard the fundamental statute of public space. Thus, the liberal-economistic model is foregrounded in recent critiques of the commercialisation of public space: in the eyes of critics the market is crossing its boundaries by usurping ever larger chunks of urban life and poses a threat to the public interest.

The following scheme synthesizes the three models presented so far:

	public	private	
<i>Liberal-economistic</i>	government	market	<i>capitalism</i>
<i>Citizenship</i>	political community	(oikos)	<i>polis</i>
<i>Sociability</i>	sociability	(domesticity)	<i>ancien régime</i>

nieuwingsproblematiek als kritiek op 'dé' openbare ruimte geformuleerd wordt.

Zo behoort de kritiek die tijdens de stadsherwaarderingsprojecten van de jaren zeventig weerklonk grotendeels tot het derde model. De probleemstelling werd op dat moment in termen van sociabiliteit gedefinieerd: de doodse, koele inrichting van openbare ruimte volgens de functionalistische opvattingen van laat-modernistische stedenbouw stimuleerde volgens deze kritiek geen spontane, hartelijke menselijke relaties. Men betreurde dat de straten en pleinen van de stad geen vanzelfsprekende aanleiding meer waren voor sociale contacten.

Men zou kunnen beweren dat de stadsrevitalisering sindsdien al bij al gelukt is maar dat dit ook het gevaar met zich meebracht dat het stadscentrum werd overspoeld door privé-initiatieven en mee moest in de hausse van het stedelijke vermaak. Dit geeft aanleiding gegeven tot een nieuwe storm van kritiek die zich minder in termen van sociabiliteit, en meer in politieke termen uitdrukt en die nu de stadsvernieuwing zelf onder de loep neemt. Men vreest dat de binnenstad enkel nog een uitgaansstad zal worden. De festivalisering van het stadscentrum creëert geregeld commerciële uitwassen die op gespannen voet staan met de openbare stedelijke ruimte. De discussie over de openbare ruimte staat precies in het teken van de bekommernis om het fundamentele statuut van openbare ruimte te beschermen. In de recente kritiek op de commercialisering van openbare ruimte treedt dus het eerste, liberaal-economische model op de voorgrond: in de ogen van de critici overschrijdt de markt haar grenzen door steeds meer stedelijk leven in te kapselen en komt daardoor het algemeen belang in het gedrang.

Onderstaand schema vat de drie tot nu toe gepresenteerde modellen samen:

	publiek	privé	
<i>Liberaal-economisch</i>	overheid	markt	<i>kapitalisme</i>
<i>Burgerschap</i>	politieke gemeenschap	(oikos)	<i>polis</i>
<i>Sociabiliteit</i>	sociabiliteit	(domesticiteit)	<i>ancien régime</i>

13 Especially elaborated in Richard Sennett, *The Fall of Public Man. On the Social Psychology of Capitalism*, New York, 1978. These themes also return in Richard Sennett, *The Conscience of the Eye. The*

Design and Social Life of Cities, New York, 1990, and in Richard Sennett, *Flesh and Stone. The Body and the City in Western Civilization*, New York, 1994.

13 In het bijzonder uitgewerkt in Richard Sennett, *The Fall of Public Man. On the Social Psychology of Capitalism*, New York, 1978. Deze thema's komen ook voor in Richard Sennett, *The Conscience of the*

Eye. The Design and Social Life of Cities, New York, 1990, en in Richard Sennett, *Flesh and Stone. The Body and the City in Western Civilization*, New York, 1994.

A Feminist Model

However, this scheme needs to be supplemented with a fourth model, developed through feminist criticism.

Surely the liberal-economistic model and the citizenship model – and in part the sociability model as well – have this in common that they all start by filling out the public half of the dichotomy. As a result, the private half usually serves as a residual category. The feminist model reverses that order and starts by defining the private sphere as the family. In this way it makes sure that the domestic sphere is not mystified within the binary model. In the liberal-economistic model, for example, the division into public and private only relates to the part of social life that has traditionally been dominated by men, namely government and the market economy. The domestic sphere does not play a part in these environments and consequently cannot be theorized within this model.

58

public (market + government) >< *private* family

The distinction between public and private within the feminist critique is designed to reveal the asymmetry of this dichotomy in terms of gender, but does so at the cost of neglecting a very large public domain. The public sphere includes all economic and political activities outside the family and is therefore a residual category in this model. In the feminist model, the family or the domestic sphere is thematized, but market and government are relegated to the same side of the dichotomy without any distinction.

The market and the civil society¹⁴ grafted on it, turn out to switch sides, depending on the model in which they are placed. One can offer a sociohistorical explanation for the ambivalent position of the market economy or civil society. In the Aristotelian distinction, which laid the foundations for the dichotomy of public and private, the sphere of the *oikos* or household included both family and economic life: the household was the most important institution for the organization of production and distribution. Modernity, or the rise of the market economy, pulled these activities out of the household. Because of the increasing importance of the market economy and the development of an entire world of social relationships based on the market, the market economy could hardly be put on the same side of the binary with the family anymore. The market economy or civil society is private or public in a peculiar way, different from the way the family is private and different from the way the government is public.

This confusion between private and public alone, aside from any other entanglements with

Dit schema dient aangevuld te worden met een vierde model dat vanuit de feministische kritiek ontwikkeld is.

Zeker het liberaal-economische model en het burgerschapsmodel, maar gedeeltelijk ook het sociabiliteitsmodel hebben met elkaar gemeen dat ze in hun conceptvorming beginnen met het publieke gedeelte van het begrippenpaar in te vullen. De privé-pool is dan ook meestal een beetje een residuele categorie. Het feministische model draait de volgorde om en definieert eerst het privé-domein als het gezin. Op die manier wordt de domestieke sfeer niet in de tweedeling veronachtzaamd. Bijvoorbeeld in het liberaal-economische model is het inderdaad zo dat de opdeling tussen publiek en privé enkel betrekking heeft op dat deel van het maatschappelijk leven dat historisch door mannen gedomineerd is, overheid en markt, en waarin de domestieke sfeer geheel geen rol speelt en dus ook niet getheoretiseerd kan worden.

publiek / (overheid + markt) >< *privé* / gezin

Het onderscheid publiek/privé volgens de feministische opvatting is erop gericht de asymmetrie van dit onderscheid in gender-termen bloot te stellen, maar doet dat ten koste van een wel zeer ruim omvattend publiek domein. De publieke sfeer omvat alle extrafamiliale economische en politieke activiteiten, en wordt daarvoor zelf een residuele categorie. In het feministische model is het gezin of de domestieke sfeer uitdrukkelijk gethematiseerd, maar komen markt en overheid zonder differentiatie aan dezelfde kant van het onderscheid terecht.

De markteconomie en de *civil society*¹⁴ die erop geënt is, blijken een domein te zijn dat afhankelijk van het gehanteerde model van kant kan wisselen. Voor deze ambivalente positie van markteconomie en de *civil society* kan men een sociohistorische verklaring geven. In het aristotelische onderscheid, dat de grondslag heeft gelegd voor de dichotomische opvatting over publiek en privé, kon de sfeer van de *oikos* of het huishouden zowel familie als economisch leven omvatten: het huishouden was de belangrijkste instelling die productie en distributie regelde. Moderniteit, of de opkomst van de markteconomie, heeft die activiteiten buiten het huishouden getrokken. Met de toenemende centralisatie van de markteconomie en de ontwikkeling van een hele wereld van sociale relaties geënt op die markt kan de markteconomie moeilijk nog samen met de familie aan dezelfde kant van een tweedeling ondergebracht worden. De markteconomie of de *civil society* is privé of publiek op een bijzondere manier, anders dan de familie privé is, anders dan de overheid publiek is.

Alleen al deze verwarring in het publiek/private onderscheid, nog afgezien van andere verwarringen met andere opdelingen volgens andere modellen,

OASE 54 | 2001

other divisions according to other models, shows how binary thinking about the public and the private probably poses an epistemological problem, and most definitely a terminological one as well. The binary division of public and private is not unitary and airtight. Every public/private dichotomy contains a non-reducible complexity.

The Definition of a Third Term

The distinction between public and private obviously remains an inescapable key element of Western thought. Nevertheless, it makes sense to make the limitations of the dichotomy explicit and to confront them. The political philosopher Hannah Arendt tackles the problem head-on.¹⁵ She leaves the binary model behind and clearly defines a third domain, using a three-part model of society. She argues that the dichotomy of the public and the private is a historical model, which has been complicated since modernity through the rise of what she calls the social realm. Arendt connects the social realm with the rise of mass society in the wake of a modern capitalist economy and defines it as a kind of pre-political jumbo-household.

It is tempting to introduce Arendt's three-part model into current debates on public space. But her negative qualification of the social realm makes this problematic. Because of her emphatic definition of the social realm as an apolitical area and because she cherishes the public realm like a pure hothouse flower, Arendt's tripartite model remains blind to a number of indirect power structures and political developments in the social realm and runs the risk of confirming the nostalgic litany about the loss of citizenship and public-political life.

This third term can be conceptualized in another way by considering civil society as a wider field. Rather than only centered on the market economy, civil society can be understood as a realm of several different publics, each with its own clearly defined identity. This includes neighbourhood committees, cultural organisations, environmental movements, and countless other interest groups based on ethnicity, language, race, etc. On the one hand, they show the characteristics of a community: they share the same standards and values; they sanction their members on the basis of those standards and values; and they try to exist as a group, despite individual preferences and interests. On the other hand, their authority does not extend across society as a whole. That is why they

toont hoe het dichotomisch denken over publiek en privé wellicht een epistemologisch probleem betekent, en zeker een terminologisch probleem bevat. De binaire opdeling tussen publiek en privé is niet eenduidig en waterdicht. Elke publiek/privé-tweedeling bevat een niet-reduceerbare complexiteit.

De definitie van een derde term

Het onderscheid tussen publiek en privé blijft uiteraard een onontkoombaar kernelement van het westerse denken. Nochtans heeft het zin de beperkingen van die dichotomie te expliciteren en te confronteren. Dit probleem wordt door de politiek-filosoof Hannah Arendt frontaal aangepakt.¹⁵ Zij verlaat het tweeledige model en onderscheidt nadrukkelijk een derde domein, en zij hanteert dus een tripartite model van de samenleving. Arendt argumenteert dat de tweedeling tussen publiek en privé een historisch model is dat sinds de moderniteit gecompliceerd is door de opkomst van wat ze het 'social realm' noemt. Arendt verbindt het *social realm* met de opkomst van de massamaatschappij in het zog van de moderne kapitalistische economie, en definieert het als een soort prepolitiek jumbo-huishouden.

Het is verleidelijk om Arendt's tripartite model in te zetten in hedendaagse debatten over publieke ruimte. Maar de negatieve kwalificatie die ze zelf aan het *social realm* verleent, maakt dat problematisch. Door haar nadrukkelijke definitie van het *social realm* als apolitek gebied en door het publieke als een kasplantje te koesteren, blijft ze blind voor een aantal onrechtstreekse machtsstructuren en politieke ontwikkelingen in het *social realm* en loopt ze het gevaar de nostalgische klaagzang te bevestigen over de teloorgang van burgerschap of publiek-politiek leven.

Deze derde term kan ook op een andere manier worden ingevuld, namelijk door de *civil society* als een erg breed middenveld te beschouwen. Deze opvatting van de *civil society* is niet louter gericht op de markteconomie maar vormt een geheel van onderscheiden en dus meerdere publieken met elk een helder gedefinieerde identiteit. Het gaat dan onder meer om buurtcomités, culturele verenigingen, leefmilieubewegingen en allerlei andere belangengroepen, groeperingen op basis van etniciteit, taal, ras, enzovoort. Ze vertonen aan de ene kant kenmerken van een gemeenschap: ze delen dezelfde normen en waarden, ze sanctioneren hun leden op basis daarvan en ze proberen als groep te blijven bestaan ten koste van individuele voorkeuren en belangen. Aan de andere kant strekt hun gezag zich niet uit over de gehele maatschappij. Daarom zijn ze in zekere zin niet publiek: ze beschermen hun leden

65

14 'Civil society' is understood here as 'the social world of self-interested individualism, competition, impersonality, and contractual relationships - centered on the market - which (...) seemed

somehow able to run itself'. Weintraub, 'The Theory and Politics', p. 13.

15 Hannah Arendt, *The Human Condition*, Chicago, 1958.

14 *Civil society* is hier begrepen als 'the social world of self-interested individualism, competition, impersonality, and contractual relationships - centered on the market - which (...) seemed

somehow able to run itself'. Weintraub, 'The Theory and Politics', p. 13.

15 Hannah Arendt, *The Human Condition*, Chicago, 1958.

are, in a sense, not public: they protect their members against the intervention of the government, which is on the outside, and they pursue rather more limited, particular goals than universal ones. To think about the third term in this way is closely related to the idea of micro-politics and identity-politics. Other than in Arendt's model, the third domain appears to a certain extent as a repetition of the public domain, but within very homogeneous, independent, and distinctive little reservations.

The possibility of a third term in between public and private space is also an important issue in architecture and urban planning. The Barcelona urban planner Manuel de Solà-Morales introduces a term of his own: 'Collective space is much more and much less than public space, if we limit it to public property. The wealth of a city is that of its collective spaces, of all places where everyday life takes place, presents itself, and is present as memory. And maybe they are more and more often spaces that are not public or private but both at the same time: public spaces used for private activities or private spaces that allow collective use.'¹⁶

Manuel de Solà-Morales gives commercial activities on public property, on the one hand, and public use of commercial spaces, on the other, a concept of their own. In one sense it resembles Arendt's social realm, because it is also a domain grafted onto the increasing importance of the market economy. But in De Solà-Morales' argument this domain has a positive potential as a contemporary location of public value. The pale focal points of life in the generic city, such as the supermarket, the sports center, and the parking lot are in De Solà-Morales' eyes possible places of communal interest, as often undefined spaces where the public shape of the city is at stake. In the historic inner city of Brussels we find a classic example of both guises of collective space. The Galeries St. Hubert and the Rue des Bouchers cross each other halfway. According to a purist terminology of public space, neither would be considered as such. The Rue des Bouchers is public domain but has been completely colonized by the private activities of the restaurant business. The Galeries St. Hubert has always been open to public access, but is in fact private property. Wouldn't we put ourselves in a theoretical cul de sac if we were to dismiss both these marvelous urban spaces as not-public?

Closing

This account shows that public and private are not monolithic terms but they vary considerably in meaning, depending on the framework within which they are used and defined. Many misunderstandings and much confusion in the current debate on public space is actually the result of the

tegen de interventie van de overheid die er dus buiten blijkt te staan, en ze drukken eerder beperkte, particuliere doeleinden uit dan universele. Deze manier om over een derde term te denken leunt aan bij het idee van *micro-politics* of van *identity-politics*. Anders dan bij Arendt verschijnt het derde domein hier dus tot op zekere hoogte als een herhaling van het publieke domein, maar dan wel binnen zeer homogene reser vaatjes die zich ten opzichte van elkaar verzelfstandigen en onderscheiden.

De mogelijkheid van een derde term tussen publieke en privé ruimte is ook in kringen van stedenbouwkundigen en architecten aan de orde. De Barcelonese stedenbouwkundige Manuel de Solà-Morales van zijn kant introduceert een eigen term: 'De collectieve ruimte is veel meer én veel minder dan de openbare ruimte als we deze beperkt zien tot het openbare eigendom. De rijkdom van een stad is die van de collectieve ruimtes, die van alle plekken waar het alledaagse leven zich afspeelt, zich presenteert en als herinnering aanwezig is. En misschien zijn dat steeds vaker ruimtes die niet openbaar of privé zijn, maar beide tegelijkertijd: openbare ruimtes die voor privé-activiteiten gebruikt worden of privé-ruimtes die een collectief gebruik toestaan.'¹⁶

Manuel de Solà-Morales verleent aan commerciële activiteiten op openbaar eigendom enerzijds en openbaar gebruik van commerciële ruimtes anderzijds een eigen begrip. De collectieve ruimte van De Solà-Morales ligt enigszins in de lijn van Arendts *social realm*, want het gaat eveneens om het domein dat zich op het toenemend belang van de markteconomie. Maar bij De Solà-Morales krijgt dit domein een positief potentieel mee als eigentijdse plek van openbare waarde. De fletse zwaartepunten van het leven in de *generic city*, zoals de supermarkt, het sportcentrum en het parkeerterrein gelden in de ogen van De Solà-Morales als mogelijke plaatsen van gemeenschappelijk belang, als vaak ongedefinieerde ruimtes waar de openbare vorm van de stad de inzet van het spel is. Ook in de historische binnenstad van Brussel vinden we een schoolvoorbeeld terug van beide gedaantes van de collectieve ruimte. De Galeries St. Hubert en de Beenhouwersstraat kruisen elkaar halverwege. Volgens de puristische terminologie van publieke ruimte zou geen van beide als publieke ruimte in aanmerking komen. De Beenhouwersstraat is weliswaar publiek domein, maar volkomen door de privé-activiteiten van de restaurantenbusiness gekoloniseerd. De Galeries St. Hubertus is van oudsher voor publiek toegankelijk, maar in wezen privé-eigendom. Zouden we niet in een theoretische impasse geraken als we beide grandioze stedelijke ruimtes als niet-publieke plekken afdoen?

neglect of these multiple definitions of the distinction between the public and the private.

Discussions in the fields of architecture and urban planning badly need more terms, more adequate terms and more specific terms to articulate and define public life. If we want to talk with some sense about an anti-Dutroux demonstration on a blue Sunday afternoon, on the parking lot of a shopping mall somewhere in the banal urban sprawl between Hasselt and Liège, we need more words than public and private.

Translation: Gert Morreel

Slot

Deze uiteenzetting toont hoe publiek en privé geen monolithisch begrippenpaar zijn, maar, afhankelijk van het gebruikte kadermodel, juist sterk inhoudelijk verschillen. Vele misverstanden en verwarringen in het hedendaagse debat over publieke ruimte zijn juist te wijten aan de veronachtzaming van deze meervoudige inhoud van het onderscheid tussen publiek en privé. In discussies binnen de wereld van stedenbouwkundigen en architecten heerst een armoede aan meer talrijke, meer adequate en meer specifieke termen om het hedendaagse publieke leven te benoemen. Wanneer we behoorlijk willen kunnen spreken over de volstrekt spanningsloze inname door een Dutroux-betoging, op zondagnamiddag, van een supermarktparking in de banale nevelstad tussen Hasselt en Luik, dan hebben we méér woorden nodig dan publiek of privé.

61

16 Manuel de Solà-Morales, 'Openbare en collectieve ruimte: de verstedelijking van het privé-domein als nieuwe uitdaging', in: *Oase* (1992), No. 33, pp. 3-8. De Solà-Morales applied these ideas convincingly in the design of the shopping mall in the building Illa at Barcelona (with R. Moneo, 1986-1994).

16 Manuel de Solà-Morales, 'Openbare en collectieve ruimte: de verstedelijking van het privé-domein als nieuwe uitdaging', in: *Oase* (1992), nr. 33, pp. 3-8. De Solà-Morales heeft zijn opvattingen overtuigend toegepast in het ontwerp voor het winkelcentrum Illa in Barcelona (i.s.m. R. Moneo, 1986-1994).